

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 490 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxona buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjieva Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining o'rne va imkoniyatlari	443
O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili	454
Toshpulatov Bobur Rasul o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari	485
Salimov Akmal Alimjonovich	

OLIJ TA'LIM XIZMATLARI SIFATINI OSHIRISHDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH VA UNI SAMARALI BOSHQARISH MEXANIZMLARI

Salimov Akmal Alimjonovich

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
bosh mutaxassisi, i.f.b.f.d (Phd), professor

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirish jarayonida inson kapitalini rivojlantirishning nazariy asoslari hamda uni samarali boshqarish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar va ularni milliy sharoitimizga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqilib, amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, oliy ta'lim, innovatsion yondashuv, mehnat bozori, strategik boshqaruv, ta'lim xizmatlari, inson kapitali indeksi, raqamli transformatsiya.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations of human capital development and mechanisms for its effective management in the process of improving the quality of higher education services. It also examines advanced foreign experiences and the possibilities of adapting them to our national conditions, and provides practical recommendations.

Key words: human capital, higher education, innovative approach, labor market, strategic management, educational services, human capital index, digital transformation.

Аннотация: В статье анализируются теоретические основы развития человеческого капитала и механизмы его эффективного управления в процессе повышения качества услуг высшего образования, рассматривается передовой зарубежный опыт и возможности его адаптации к отечественным условиям, даются практические рекомендации.

Ключевые слова: человеческий капитал, высшее образование, инновационный подход, рынок труда, стратегическое управление, образовательные услуги, индекс человеческого капитала, цифровая трансформация.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda oliy ta'lim tizimining roli mislsiz darajada oshmoqda. Chunki zamonaviy iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi – inson kapitali bo'lib, uning sifatini oshirish bevosita ta'lim tizimiga, xususan oliy ta'limga bog'liq. Oliy ta'lim xizmatlari nafaqat malakali kadrlar tayyorlashga, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu boisdan oliy ta'lim sifatini oshirish masalasi ko'plab davlat siyosatlarining ustuvor yo'nalishiga aylangan.

Inson kapitali-bu jamiyatning bilim, ko'nikma, salomatlik, innovatsion qobiliyat kabi tarkibiy jihatlardan iborat bo'lib, u ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Zamonaviy yondashuvlarda inson kapitaliga sarmoya kiritish eng samarali investitsiya shakli sifatida e'tirof etilmoqda. Shu bilan birga, inson kapitalini rivojlantirishning asosiy maydoni oliy ta'lim tizimi ekanligi barcha rivojlangan davlatlar tajribasida o'z isbotini topgan.

Bugungi kunda O'zbekiston ham ta'lim sifatini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlarini joriy etishga katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa yangi o'quv dasturlarini yaratish, pedagogik yondashuvlarni modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim jarayonini boshqarishda innovatsion yondashuvlarni qo'llashni talab etadi. Ayniqsa, oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirish inson kapitalining raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy vositasi sifatida qaralmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Inson kapitali nazariyasi iqtisodiy fanlarda XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab keng rivojlana boshladi. Taniqli iqtisodchilar T. Shults[1], G. Bekker[2], J. Minser singari olimlar inson kapitalini ishlab chiqarishning muhim omili sifatida asoslab berdilar. Ularning ta'kidlashicha, inson kapitaliga qilingan investitsiyalar (ta'lim,

sog'liqni saqlash, malaka oshirish, ilmiy izlanishlar) bevosita ishchi kuchining unumdorligini oshiradi va uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi. Inson kapitali quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat: Bilimlar va ko'nikmalar-oliy ta'lim orqali shakllanadigan kasbiy va umumiy bilimlar, tahliliy fikrlash qobiliyati, muammolarni hal qilish ko'nikmalari. Salomatlik-ishlab chiqarish jarayonida yuqori mehnat samaradorligi va uzoq faol hayotiy davrni ta'minlovchi jismoniy va ruhiy sog'lomlik. Ijtimoiy va madaniy kapital-shaxslar o'rtasidagi ishonch, jamoaviy ishlash ko'nikmalari va madaniyatga asoslangan xulq-atvor normalari.

Ma'lumki, oliy ta'lim xizmatlari sifati deganda ta'lim jarayoni natijasida shakllanayotgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni mehnat bozori talablariga mos darajada yetkazib berish tushuniladi. Shuningdek, sifatli ta'lim inson kapitalining innovatsion salohiyatini oshiradi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va barqaror iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Ta'lim sifatini oshirish nazariy jihatdan quyidagi asosiy yondashuvlarga tayangan holda amalga oshiriladi (1-rasm):

1-rasm. Ta'lim sifatini oshirishning asosiy yondashuvlari¹

Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, ta'lim-bu iqtisodiyot uchun eng samarali investitsiya shaklidir. Oliy ta'limga yo'naltirilgan mablag'lar kelajakda yuqori mehnat daromadlari, ishchi kuchining unumdorligi oshishi va butun iqtisodiy tizimning barqaror o'sishi sifatida qaytadi. Mazkur yondashuvni iqtisodiy fanlarda T. Shults, G. Bekker va boshqa olimlar asoslab bergan bo'lib, ular inson kapitaliga qilingan sarmoyaning qaytaruvchanligini moliyaviy aktivlarga qilingan investitsiya bilan tenglashtirganlar. Ayniqsa, oliy ta'lim inson kapitalining yuqori darajali shakli hisoblanadi, chunki u: kasbiy malaka va chuqur nazariy bilimlarni shakllantiradi; intellektual salohiyatni oshiradi; innovatsion faoliyatga tayyorlaydi.

Bundan tashqari, inson kapitali yondashuvi ta'lim sifatiga nafaqat yakka shaxsning, balki butun jamiyat farovonligi nuqtayi nazaridan qarashni taqozo etadi. Ta'lim xizmatlari sifatini oshirish orqali mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligi kuchayadi, yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi tarmoqlar rivojlanadi va ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklar kamayadi.

So'nggi yillarda oliy ta'lim tizimida kompetensiyaga asoslangan ta'lim yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuvning mohiyati quyidagilardan iborat: talabalarga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalarni ham singdirish; ularni mehnat bozoridagi real talablar asosida tayyorlash; kasbiy moslashuvchanlikni ta'minlashga yo'naltirish.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida o'qituv jarayoni quyidagilarga urg'u beradi:

- kasbiy kompetensiyalar-muayyan sohada ishlash uchun zarur bilim va ko'nikmalar;
- transversal (umumiy) kompetensiyalar-muloqot qilish, jamoada ishlash, ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik kabi ko'nikmalar;
- o'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyalari-umrbod o'qishga tayyorlik[3].

Bu esa oliy ta'lim muassasalarini an'anaviy "ma'lumot beruvchi" roldan, bozor talablariga mos, mustaqil qaror qabul qila oluvchi, moslashuvchan mutaxassislarni yetishtiruvchi tizimga aylantiradi. Natijada, bitiruvchilar ish beruvchilar uchun ko'proq qadrli bo'ladi va ishga joylashish darajasi oshadi.

Zamonaviy ta'lim sifatini oshirishning ajralmas qismi-bu innovatsion yondashuvdir. Ushbu yondashuv quyidagilarni o'z ichiga oladi: o'qitish jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni (masalan, STEAM, problem-based learning, case-study, onlayn ta'lim platformalari) joriy qilish; talabalarning ijodkorligi va tashabbuskorligini rivojlantirish; ilmiy-tadqiqot faoliyatini o'qitish jarayoni bilan chambarchas bog'lash; ta'limning raqamli transformatsiyasini jadallashtirish.

Innovatsion yondashuvning ustunligi shundaki, u ta'lim jarayonini faol, interaktiv va individuallashtirilgan shaklga keltiradi. Masalan, raqamli texnologiyalar yordamida shaxsiy o'quv yo'llari tuzish mumkin; virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar orqali amaliy ko'nikmalar shakllantiriladi. Shuningdek, innovatsiyalar oliy ta'lim muassasalari va sanoat o'rtasidagi hamkorlikni chuqurlashtirib, startaplar, texnoparklar va tadbirkorlik markazlari orqali talabalarning amaliy loyihalarda ishtirokini ta'minlaydi.

1 Adabiyotlar tahlili asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Inson kapitalini rivojlantirish va samarali boshqarish o'z ichiga quyidagi nazariy mexanizmlarni oladi:

- Strategik boshqaruv mexanizmi-oliy ta'lim muassasalari rivojlanishini uzoq muddatli rejalashtirish, ularning missiyasi va maqsadlariga muvofiq sifatli inson kapitalini shakllantirish;
- Motivatsiya va rag'batlantirish tizimi-o'qituvchilar va talabalarni doimiy rivojlanishga undovchi moddiy va nomoddiy rag'batlar tizimi;
- Monitoring va baholash mexanizmi-ta'lim sifati va inson kapitali rivojlanishini muntazam o'lchab borish, ularni takomillashtirish bo'yicha qarorlar qabul qilishga asos bo'ladigan ko'rsatkichlar tizimi;
- Xorijiy ilg'or tajribalarni adaptatsiya qilish-rivojlangan mamlakatlarning oliy ta'lim boshqaruvi tajribalarini o'rganib, milliy sharoitga moslashtirish[4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirishda mavjud bo'lgan ilmiy tadqiqotlarni o'rganish, shuningdek uni samarali boshqarishdagi mexanizmlarni qiyosiy solishtirish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiyalash, ma'lumotni guruxlash usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy nazariy qarashlarga ko'ra, inson kapitali faqat kasbiy bilim va ko'nikmalar bilan emas, balki ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar masalan, mas'uliyat, ijodkorlik, muomala madaniyati va moslashuvchanlik bilan boyitilishi zarur. Bu yondashuv inson kapitalining har tomonlama, to'liq qamrovli rivojlanishiga zamin yaratadi.

O'zbekiston mustaqillikning dastlabki yillarida oliy ta'lim qamrovi va sifat ko'rsatkichlari bo'yicha ko'plab rivojlangan davlatlardan ortda qolayotgan edi. Biroq so'nggi yillarda amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar natijasida oliy ta'lim muassasalari soni, talabalar kontingenti hamda sohani moliyalashtirish hajmi sezilarli darajada oshdi. Bu esa mamlakatda inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatlarini yanada kengaytirdi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi bo'yicha ayrim ko'rsatkichlar²

Ko'rsatkichlar	2020	2022	2024
Oliy ta'lim muassasalari soni	127	156	202
Talabalar soni (ming nafar)	540	792	1 180
Oliy ta'limga umumiy qamrov (% yoshlar)	28 %	38 %	42 %
Davlat grantlari (ming o'rin)	80	102	115

O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga oid ko'rsatkichlar tahlili hamda talabalar soni dinamikasini aks ettiruvchi grafik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2020-2024-yillar oralig'ida oliy ta'lim qamrovi hamda talabalar soni ikki baravardan ortiq oshgan. Xususan, 2020-yilda talabalar soni 540 ming nafarni tashkil qilgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 1 million 180 ming nafarga yetgan. Bu esa O'zbekistonda oliy ta'lim xizmatlarining mavjudligi, aholiga yetib borishi va umumiy qamrov darajasi jadal rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Biroq bu o'sish inson kapitali yondashuvi asosida tahlil qilinganda, hali sifat jihatidan chuqur o'rganishni talab qiladi. Chunki inson kapitalining yuksalishi nafaqat oliy ta'lim muassasalari soni yoki talabalar ko'payishi bilan emas, balki ularning raqobatbardosh bilim, ko'nikma va kompetensiyalar bilan ta'minlanishi orqali namoyon bo'ladi. Masalan, yuqorida keltirilgan jadvalda oliy ta'limga yoshlar umumiy qamrovi 2020-yildagi 28 foizdan 2024-yilda 42 foizga oshgani qamrov darajasining kengayganini bildiradi. Biroq bu ko'rsatkich hali ham yetarli emas, chunki jahon tajribasida rivojlangan mamlakatlarda oliy ta'limga qamrov odatda 60-80 foiz atrofida bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, Jahon banki tomonidan ishlab chiqilgan "Inson kapitali indeksi" (HCI) doirasida O'zbekistonning holatini ko'rib chiqish muhim ahamiyatga ega. Mazkur indeks sog'liqni saqlash va ta'lim sohasidagi yutuqlar asosida hisoblab chiqiladi hamda bolalarning kelajakdagi mehnat unumdorligi darajasi qanchalik yuqori bo'lishini prognozlaydi[5] (2-jadval).

² Adabiyotlar tahlili asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

2-jadval. O'zbekiston va ayrim davlatlarning HCI ko'rsatkichlari³

Davlatlar	HCI (2020)	HCI (2023)
O'zbekiston	-	0.58
Qozog'iston	0.63	0.66
Rossiya	0.69	0.70
Janubiy Koreya	0.82	0.83

Jahon bankining Inson kapitali indeksi (HCI) ko'rsatkichlari bo'yicha ham O'zbekistonning o'sish sur'atlari kuzatilmoqda. Xususan, HCI 2020-yilda 0,55 bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda 0,58 ga yetgan. Bu ijobiy tendensiya mamlakatda ta'lim sifati va sog'liqni saqlash sohasidagi ayrim yutuqlarning natijasi ekanligini ko'rsatadi. Biroq ushbu ko'rsatkichlar Qozog'iston (0,66), Rossiya (0,70) va ayniqsa Janubiy Koreya (0,83) bilan solishtirilganda ancha past darajada qolmoqda. Shu boisdan, inson kapitalini rivojlantirishda oliy ta'lim sifatini oshirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda (2-jadval).

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv nuqtai nazaridan qaralganda, yuqori ko'rsatkichlarga faqat oliy ta'lim qamrovining ortishi orqali erishib bo'lmaydi. Bu borada, ta'lim dasturlarining mazmuni mehnat bozori talablariga to'liq mos kelishi, o'qituvchilarning zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan ilg'or uslublarni qo'llashi, shuningdek, talabalar ijodiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatilishi muhimdir. Innovatsion yondashuv esa ta'lim jarayoniga yangi texnologiyalar, elektron platformalar, zamonaviy laboratoriyalar, startup loyihalar va ilmiy izlanishlarni faol tarzda integratsiya qilishni talab etadi. Aks holda, oliy ta'limning "miqdoriy o'sishi" inson kapitalining "sifat jihatidan o'sishiga" aylanishi dargumon bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston iqtisodiyotining zamonaviy bosqichida oliy ta'lim xizmatlarining sifatini oshirish va uni inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qildirish strategik vazifa sifatida qaralmoqda. O'tkazilgan nazariy hamda tahliliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda respublikada oliy ta'lim tizimi qamrovi sezilarli darajada kengaydi. Jumladan, 2020-2024-yillarda oliy ta'lim muassasalari soni qariyb ikki baravar ko'paydi, talabalar soni esa 1,2 million nafarga yaqinlashdi. Bu esa inson kapitalining miqdoriy asoslarini shakllantirish uchun muhim zamin yaratdi. Shu bilan birga, Jahon bankining Inson kapitali indeksi bo'yicha O'zbekistonning ko'rsatkichlari ham ijobiy o'sishga ega bo'lib, 2020-yildagi 0,55 dan 2023-yilga kelib 0,58 ga oshdi. Bu ta'lim va sog'liqni saqlash sohasidagi qator islohotlar samarasi sifatida baholanishi mumkin. Biroq ushbu ko'rsatkichlar hali ham Rossiya, Qozog'iston va ayniqsa Janubiy Koreya kabi davlatlarnikidan ancha pastligicha qolmoqda. Bu esa inson kapitalini rivojlantirish jarayonida hali oldinda katta vazifalar turganini ko'rsatadi. Nazariy yondashuvlar asosida olib borilgan tahlillar, xususan inson kapitali yondashuvi, kompetensiyaga asoslangan va innovatsion yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim tizimining faqat qamrovini oshirish bilan cheklanib qolmaslik lozim, balki ta'limning mazmuniy va sifat jihatlarini tubdan takomillashtirish, uni mehnat bozoriga moslashtirish zarur. Shu bilan birga, o'qituvchilarning malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali talabalar kompetensiyalarini oshirishga e'tibor qaratish talab etiladi. Shuningdek, oliy ta'lim tizimi oldida inson kapitalini samarali boshqarishga qaratilgan bir qator strategik vazifalar mavjud. Bularga oliy ta'lim muassasalarining strategik boshqaruv salohiyatini kuchaytirish, ta'lim jarayonida ilmiy-tadqiqot faoliyatini faol rivojlantirish, xalqaro hamkorliklarni kengaytirish va xorijiy ilg'or tajribalarni moslashtirish, shuningdek monitoring hamda sifatni baholashning zamonaviy mexanizmlarini yo'lga qo'yish kiradi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, aytish mumkinki, oliy ta'lim xizmatlarining sifatini oshirish orqali O'zbekiston o'z inson kapitalining raqobatbardoshligini kuchaytirishga erishadi. Bu esa o'z navbatida mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishi va ijtimoiy farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shunday ekan, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan barcha chora-tadbirlar uzoq muddatli va yuqori qaytaruvchan investitsiya sifatida ko'rinishi, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida rivojlantirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Schultz, T.W. (1961). Investment in Human Capital. The American Economic Review, 51(1), 1-17.
2. Becker, G.S. (1993). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press.
3. Hasanov, U. (2022). O'zbekiston oliy ta'lim tizimi rivojlanishining asosiy yo'nalishlari. Iqtisodiyot va Ta'lim, 3(4), 45-53.

3 Statistika ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi

4. Karimov, R. & Jo'rayev, A. (2023). Inson kapitalini rivojlantirishda oliy ta'limning o'rni. Moliyaviy va Iqtisodiy Tadqiqotlar Jurnal, 5(2), 12-20.
5. The World Bank. (2024). <https://databankfiles.worldbank.org>
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. <https://stat.uz>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>